

EĞİTİM YÖNETİCİSİNİN YETİŞTİRİLMESİ

Arş.Gör. Vehbi ÇELİK*

Çağımız bir değişme çağıdır. Hızlı bilimsel ve teknolojik gelişmeler değişim sürecini hızlandırmakta, örgütleri yenileşmeye zorlamaktadır. Bu olgu toplumsal bir kurum olan eğitim yönetimi sistemini ve bu sistem içinde belirli görevleri yerine getirmek üzere oluşturulmuş bulunan okul örgütlerini de yakından etkilemektedir.

Mevcut bilgi birikiminin her geçen gün çığ gibi büyümesi, bilgi sunan okul örgütlerinin geleceğini tehdit etmektedir. Okulların etkililiği, yenileşme kapasitesiyle doğru orantılıdır. Okulun örgütsel etkililiğini sağlamada ise okul yöneticisine büyük görev düşmektedir. Bu bakımdan, eğitim yöneticisinin kendinden beklenen rolleri başarıyla oynayabilmesi için eğitim yönetimi alanında hizmet öncesi bir eğitimden geçmesi gerekmektedir.

Eğitim, insanlık tarihi ile birlikte başlamış, okul denilen formal örgütlerin kurulması ise daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. Eğitim yönetimi alanındaki ilk terimlerin Roma kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Okul müdürü, eğitim müdürü, müfettiş, teftiş, yetki ve sorumluluk gibi terimler bunlar arasındadır. Romalılar okul yöneticiliğini önemsemiş ve geliştirmişlerdir. Bilimsel yönetimin eğitime girişi, yirminci yüzyılın başlarında, işletme ilkelerinin okula uygulanması ile gerçekleşmiştir. Bu ilkelerden çok etkilenen okul yöneticileri bu ilkelerin bütün eğitim sorunlarına çözüm olabileceğini düşünmüşlerdir. Hawthorne araştırmalarının açtığı çığırda okul yönetiminde verim etkeni ağırlığını kaybetmiş ve okul yönetiminde insan ilişkileri kavramına ağırlık verilmiştir. Böylece okul yönetimine sosyal sistem çısından bakılmaya başlanmıştır (Bursaliöğlü, 1978, s. 14).

Her meslek belli bir eğitim gerektirmektedir. Yakın zamana kadar "yöneticiliğin okulu yoktur" görüşü benimsenmiş olmakla ve bugün bile bazı bilim adamları tarafından desteklenmekle birlikte, artık yöneticilik mesleğinin belirli bir eğitim gerektirmesi kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmiştir. Yönetim bilimi ve eğitim bilimlerinin bir alt dalı olan eğitim yönetimi bir bilim dalı olarak gelişmeye başlayınca, eğitim yöneticisinin yetişmesi de bilimsel bir temel kazanmıştır.

* Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Araştırma Görevlisi.

Eğitim yönetimi alanında ilk doktora dereceleri 1905 yılında ABD'de verilmiş olmasına rağmen, eğitimin bu dalı 20. yüzyılın ikinci yarısı sonlarına doğru ileri ülkelerde tanınmış ve yerleşmiş bulunmaktadır. Ülkemizde de bu dalda ilk doktora dereceleri 1970 yıllarında verilmiştir. Okullaşma oranının ve ğrenci sayısının hızla yükselmesi, eğitim felsefesindeki gelişmeler ve kamu kaynaklarında verim etkeninin ağırlık kazanması, sadece eğitim yöneticisine duyulan gereksinimi artırmakla kalmamış, onların bu makam ve göreve daha iyi hazırlanmalarını da zorunlu kılmıştır. Okul ve eğitim yöneticilerinin yönetimin yalnız alışılabilenmiş ve duruk (statik) değil, dinamik boyutunda da bilgili ve becerili olmaları aranmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Büyük Britanya, Avustralya gibi ülkelerde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi niversite programlarında yer almış, bu tür yöneticilik için belli diploma ve dereceler istenmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımı gerçekleştirememiş ülkelerin eğitim ve okul yönetimi sistemlerinde ise, üstlerine ve kurallara en uyumlu kişilerin yönetim görevlerine getirilmesi evrensel bir uygulama olagelmıştir (Bursalıoğlu, 1987, ss. 151-152).

Amerika Birleşik Devletleri eğitim yöneticisi yetiştirme konusunda en gelişmiş olan ülkedir. Bu ülkede eğitim yönetiminde uzman yetiştiren niversite programlarının sayısı 1940-1970 yılları arasında yirmi kat artarak 1940'da 7'den, 1970'de 145'e ulaşmıştır. Eğitim yönetiminin 1970'den sonra hızla yaygınlaşması sonucu, ABD'de eğitim yöneticisi yetiştiren kuruluşların sayısı 1972 yılında 132'si doktora programlarına sahip olmak üzere 362'ye yükselmiştir (Kaya, 1984, s. 219).

Türk Eğitim tarihinde eğitim yöneticiliğinin pek eski olmadığı görülmektedir. Bürokratların eğitimine önem veren II. Mahmut zamanında açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye'nin başına İmamzade Esat Efendi getirilmiş ve kendisine "Nazır" unvanı verilmiştir. Bu terimin okul müdürü karşılığında kullanıldığı, hazırlanan layihadan anlaşılmaktadır. 1848 yılında açılan ilk ğretmen okulumuz Darülmuallimin-i Rüşdi'nin başına müdür unvanı ile Cevdet Efendi getirilmiştir. Böylece, eğitim düzenimizde okul yöneticiliğine yer verilmiş ve eğitimde yöneticilik sınıfının gelişmesine yol açmıştır. Bununla beraber eğitim yöneticiliği mesleğinin bugün bile eğitime ilişkin mevzuat içinde resmen kurulmadığı ve tanınmadığı da bir gerçektir (Bursalıoğlu, 1978, s.s. 14-15).

Eğitimde yöneticiliğin meslekleşme ve kurumlaşmasına en büyük engel, öğretmenlik ve yöneticilik görevleri ve değerlerinin karışması olmuştur. Bu durum aynı kişinin iki değer sisteminin gerektirdiği rolleri oynamasına yol açmıştır (Bursalıoğlu, 1978, s. 15). Her düzeydeki eğitim yöneticisinin yönetime ilişkin niteliklerinden çok, teknik niteliklere sahip olmasına önem ve öncelik verilmiştir. Böylece ğretmen, eğitim yöneticisi veya eğitim bürokrati rolünü üstlenmiştir. Öğretmenlik ve eğitim yöneticiliğinin farklı yaklaşım biçimleri, farklı bilgi ve beceriler gerektirdiği dikkate alınmamıştır (Gll, 1985, s. 10).

Ülkemizde eğitim yöneticiliği mesleği ile eğitim yönetimi bilimi aynı dönemde gelişmemiştir. 1850'lerde eğitim yöneticisi yerine bazı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu tarihten önce de eğitim ve okul yöneticisinin yaptığı görevleri yerine getiren kişilerin olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Eski Türk Eğitim Sistemi'nde sıbyan mektepleri, rüşdiyeler, idadiler, medreseler gibi eğitim kurumları vardı. Şüphesiz bu eğitim kurumlarında öğretmen olarak görev yapanlardan bazılarının yöneticilik görevi yaptıkları ileri sürülebilir. Çünkü en az iki kişinin belli bir amaç için bir araya gelmesiyle örgüt ve yönetim gerçeğinden bahsedilebilir. Ancak eğitim yöneticisinin görevlerinden bir kısmını yapma ile eğitim yönetimi alanında yetişmeyi birbirinden ayırmak gerekir.

Türkiye'de eğitim yönetimi dersinin ilk defa 1952 yılında öğretmen okulu programlarına "teşkilat ve idare" dersi olarak konulduğu bilinmektedir. Daha sonra 1965 yılında Eğitim Enstitülerinin eğitim bilimleri bölümlerine eğitim yöneticiliği dersinin konulduğu görülmektedir (Binbaşıoğlu, 1983, s. 6). 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne bağlı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi bölümü açıldı. Bugün Hacettepe, Gazi ve İnönü Üniversitelerinde eğitim yöneticisini hizmet öncesinde yetiştirmek üzere eğitim yapılmaktadır.

Eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda Milli Eğitim Şûralarında ve kalkınma planlarında önemli kararlar alınmıştır. 1962 yılında toplanan 7. Milli Eğitim Şûrası eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi sorunu üzerinde durmuş daha sonra 1981 ve 1982 yılında toplanan 10. ve 11. Milli Eğitim Şûraları eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda ayrıntılı kararlar almışlardır. 11. Milli Eğitim Şûrası'nda eğitim yöneticisinin görevleri, öğrencilik koşulları, yetiştirilecek kaynaklar ve istihdam koşulları açıkça ortaya konmuştur. 11. Şûra'da 200'ü okul öncesi eğitim, 5000'i temel eğitim, 2500'ü ortaöğretim, 710'u il ve ilçe örgütü, 100'ü bakanlık merkezi olmak üzere toplam 8510 eğitim yöneticisine gereksinme duyulduğu belirtilmiştir (MEB, 1982, s. 72).

Eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusu ilk kez ciddi olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ele alınmıştır. Beşinci Plan'ın 1987 yılı programında sorun şöyle ifade edilmektedir:

Eğitim idareciliğinin bir ihtisas mesleği olması sebebiyle her kademedeki eğitim ve okul idarecilerinin seçiminde, belli kıstaslar gözetilerek idarecilerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimle yetiştirilmesi için eğitim ve kalkınma planı ilkelerini de kapsayan hizmet içi eğitim programları hazırlanarak uygulanmaya konacaktır. Bu konuda eğitim fakülteleri ve Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) ile işbirliği yapılacaktır (DPT, 1987, s. 338).

Her yıl yaklaşık 260 kişi eğitim yöneticisi ve deneticisi olarak üniversitemizden mezun olmaktadır. Ancak bu kişiler milli eğitim sistemi tarafından istihdam edilmemektedir. Eğitim yönetimi dalından mezun olanların öğretmenlik yapma hakları da olmadığı için büyük bir kısmı işsiz kalmaktadır.

Burada bir çelişki yatmaktadır: Bir yandan eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi konusunda birtakım politika kararları alınırken, diğer taraftan alınan kararlar uygulanmamaktadır. Ülkemizin en küçük yerleşim birimlerine kadar yayılmış olan okul örgütleri eğitim yönetimi eğitiminden geçmiş yeterli yöneticilerin ötesinde öğretmenler tarafından yönetilmektedir.

Ülkemizde eğitim yöneticisinin hizmet öncesi ve hizmet içi alanda yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğitim yöneticisi bir çevre lideri olarak toplumu değişim bilincine ulaştırmaya çalışan bir meslek elemanıdır. Eğitim yöneticisi, ülkemizin eğitime ayrılan madde ve insangücü kaynaklarını kalkınma hedefleri doğrultusunda kullanmak zorundadır. Hızla büyüyen eğitim sektörü nitelikli hizmet üretebilmek için bu alanda yetişmiş eğitim yöneticilerini istihdam etmek zorundadır. Eğitim yöneticisinin görev alanı da genişlemiş bulunmaktadır. İlkokul yöneticiliği, anaokulu yöneticiliği, özel eğitim okulları yöneticiliği, halk eğitimi yöneticiliği, hizmet içi eğitim yöneticiliği, eğitim yönetiminin alt uzmanlık dallarını oluşturmaktadır. Bugün eğitim yöneticisi başında bulunduğu okulu, "yaşam boyu eğitim" anlayışına göre yönetmek zorundadır.

Eğitim sistemimiz birtakım alt sistemlerden meydana gelmiş büyük bir sistemdir. Bu sistem geleceğin insan tipini yetiştirme gibi önemli bir görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu derecede önemli bir görevin başarılı olarak yürütülmesi, eğitim sistemimizin direksiyonunu büken eğitim yöneticilerimizin yeterliklerine bağlıdır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kamu kaynaklarından eğitime ayrılan pay ilk sıralarda gelmektedir. Kamu kaynaklarının rasyonel olarak kullanımından birinci derecede eğitim yöneticisi sorumludur. Böylesine önemli rolleri etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için eğitim yöneticisinin yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede eğitim yöneticisinin yetiştirilmesine yönelik şunlar önerilebilir:

1. Eğitim yöneticiliğinin mesleksel bir değer kazanması sağlanmalıdır.
2. Eğitim yöneticisi olabilmek için bu alanda hizmet öncesi bir eğitimden geçme koşulu yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir.
3. Üniversitelerimizin eğitim yönetimi bölümü ve anabilim dallarından mezun olan kişiler belli bir eleme sınavından geçirilmelidir. Bu sınavda başarılı olanlar 1 yıl stajyer eğitim yöneticisi olarak çalıştıktan sonra eğitim yöneticisi olarak atanmalıdır.
4. Öğretmenlikten eğitim yöneticiliğine geçiş konusunda da belli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
5. Eğitim yöneticisinin mesleksel güvencesi sağlanmalıdır.
6. Eğitim yöneticiliği mesleği cazip hale getirilmeli, başarılı öğrenciler bu mesleğe alınmalıdır.
7. Eğitim yöneticisinin hizmet içi eğitimi için daha etkili bir örgütlenmeye gidilmelidir.

KAYNAKÇA

- Binbaşıoğlu, Cavit. **Eğitim Yöneticiliği**, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi,1983:
- Bursalıoğlu, a. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara: A.Ü. Eğitim Bil. Fak., Ankara: 1987.
- . **Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama**, Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. 1978.
- . **Eğitim Yöneticisinin Sistemi Değerlendirmesi**, Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. 1978.
- DPT. **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1987 Yılı Programı**, Ankara: 1987.
- Güçlüol, Kemal. **Eğitim Yönetiminde Karar ve Örnek Olaylar**, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1985.
- Kaya, Y. Kemal. **Eğitim Yönetimi**, Ankara: TODAİE Yay. 1984.
- MEB. **Milli Eğitim**, Sayı 58, 1982.